

Pere Antoni Pons

La vida, el temps, el món:

sis dies de conversa
amb Joan F. Mira

PUV

La vida, el temps, el món:
sis dies de conversa amb
Joan F. Mira

Assaig 23

La vida, el temps, el món:
sis dies de conversa amb
Joan F. Mira

Pere Antoni Pons

Universitat de València

© Pere Antoni Pons i Joan F. Mira
© D'aquesta edició: Universitat de València, 2009
Publicacions de la Universitat de València
Arts Gràfiques, 13 - 46010 València

Il·lustració de la coberta: fotografia de J. F. Mira © Àngel Sánchez
Disseny de la col·lecció: Inmaculada Mesa

ISBN: 978-84-370-7419-1
Dipòsit legal: V-1520-2009

Impressió: Impremta Lluís Palàcios, Sueca

Índex

L'home que té el món dins el cap , per Pere Antoni Pons.	9
1. De l'Horta a Roma	17
1. Els orígens familiars. Els pares.....	18
2. La família durant la República, la guerra i el franquisme	23
3. La Torre. Primeres lectures. Primeres escoles.....	26
4. El Col·legi dels Escolapis. Els amics. El pecat.....	32
5. La mort del pare. El monestir d'Iratxe. La descoberta de la llengua.....	35
6. Roma. La Universitat Gregoriana. L'entrada al món.....	39
2. Els anys seixanta	45
1. El retorn a València. El Grup dels 17. Inicis de l'activisme valencianista.....	46
2. La voluntat de pragmatisme. Les ànsies de modernitat...	50
3. Assumpció (amb matisos) del socialisme. El Partit So- cialista Valencià.....	56
4. La fàbrica alemanya. Les classes de grec. Esdeveniments mundials.....	59
5. La importància de la literatura catalana. I Joan Fuster....	64
3. Política, ideologia, país	73
1. Ideals o idees. El País Valencià, el catalanisme.....	74
2. Sobre Espanya, la imprevisibilitat de les nacions i els complexos del catalanisme.....	83
3. Sobre la història recent d'Espanya.....	99
4. La política activa. Èxits i fracassos del valencianisme.....	105
5. Del socialisme a l'economia de mercat (sense moure's gaire del lloc).....	111
6. El desastre del colonialisme. La catàstrofe de la descolo- nització.....	119

7. Dretes i esquerres (encara i malgrat tot).....	131
8. Utopies i democràcia. I les noves potències.....	139
4. Antropologia, educació, universitat.....	159
1. Passió per l'antropologia. Treballs de camp	160
2. Possibilitats de l'antropologia.....	169
3. Incursions acadèmiques. Mestres antropòlegs. Els canvis de la societat valenciana.....	174
4. El Museu d'Etnologia de València. La faceta intel·lectual i literària sota l'influx de l'antropologia.....	182
5. Educació. La devaluació de l'ensenyament. El parvulari de la Universitat.....	188
6. Models vàlids d'universitat. Els perills i els reptes del fu- tur	203
7. La història de la Universitat. La feina de professor.....	213
5. Literatura, lectures, traduccions.....	219
1. Provatures literàries. Primeres lectures. La qualitat estè- tica	220
2. Els premis. El taller de l'escriptor. La crítica	233
3. Limitacions, condicionaments, estímuls. L'obra novel·lis- tica	248
4. Assagisme, articulisme, premsa	293
5. Passions lectores. El món clàssic. El món medieval	304
6. Més passions lectores. La literatura moderna	317
7. Traduccions.....	330
6. De portes endins	335
1. Hàbits, vicis, plaers	336
2. Els viatges. La família	340
3. L'art. El cinema.....	347
4. Mestres i amics	358
5. Déu, la vellesa, la mort. I el futur	373

L'home que té el món dins el cap

La pregunta que cal respondre en aquesta presentació no és: quin interès pot tenir per als lectors un llibre de converses amb en Joan Francesc Mira? Això ja queda suficientment clar donant un cop d'ull a la seva bibliografia i a la seva trajectòria com a figura pública, en la seva triple faceta literària, intel·lectual i política.

Qualsevol que conegui —en la seva globalitat o només parcialment— les seves novel·les, els seus assaigs, les seves traduccions, i els seus milers i milers d'articles de premsa, així com la seva participació directa o indirecta en molts dels projectes i les iniciatives politicoculturals més importants que s'han dut a terme durant les últimes quatre dècades llargues al País Valencià (també en els Països Catalans en el seu conjunt), sap que en Mira és un dels noms cabdals de la literatura catalana contemporània i una de les figures que han marcat d'una manera més substancial i decisiva el curs del debat ideològic i nacional, que forçosament ocupa, des de fa temps, un lloc central en l'agenda d'aquest país. Així doncs, l'interès que, a priori, podia tenir un volum de converses amb ell era enorme. I més que evident.

La pregunta que cal respondre en aquesta presentació és, per tant, una altra. I és exactament la mateixa que jo vaig haver de plantejar-me quan vaig decidir emprendre el projecte, proposar-li-ho a ell i buscar un editor. Aques-

ta pregunta: quin sentit té fer un llibre de converses amb un escriptor que, en tantíssims dels seus papers, ha formulat, explicat, argumentat o almenys deixat constància de les seves idees, valoracions i opinions sobre un ventall de temes divers i amplíssim, i que, a més a més, no poques vegades ha escrit sobre fets i esdeveniments i anècdotes referents a les seves pròpies vida i persona?

Pregunta delicada! Que, tanmateix, no em va costar gaire de respondre. Fer un volum de converses amb en Joan Francesc Mira, que oferís un retrat global del personatge (idees i obres, biografia i caràcter), tenia sentit perquè els grans escriptors són inacabables com els seus llibres, i perquè els intel·lectuals que observen, pensen i interpreten el món sense caure en les certeses fàcils del dogma sempre són capaços de trobar un nou matís o un plec inèdit a allò que ja han observat, pensat i interpretat, i perquè les persones que han dedicat els seus dies a treballar amb constància i rigor, i a lluitar amb fermesa, ponderació i persistència per les pròpies idees i conviccions, acaben tenint una vida que val la pena que sigui coneguda i contada.

El lector que no conegui a fons ni l'obra ni la figura d'en Mira pot tenir la temptació de fer-se'n, en un primer moment, una idea superficial, reductiva, incompleta: la de l'escriptor, meticulós i sedentari, que s'ha consagrat a la tasca creativa i intel·lectual i que ha passat la majoria de les seves hores tancat al seu estudi especulant sobre els embolicats assumptes del món i escrivint els seus llibres i llegint els llibres d'altri, o bé la del ferm i reflexiu patriota valencià que, quan la conjuntura històrica o el deure íntim així li ho han demanat, ha sortit a la palestra

pública per participar tan activament com ha calgut en tota mena d'actes politicoculturals.

Certament, en Mira ha estat —i és— tot això. Però ahora ha estat —i és— tanta l'heterogeneïtat de la seva faceta intel·lectual i literària —quant a gèneres, disciplines, temes, interessos, perspectives...— i han estat tan variades les seves actuacions civils que resulta totalment impossible (si un no vol córrer el risc de ser imprecís o, pitjor encara, injust) de definir-lo amb unes quantes etiquetes prefabricades i a l'ús.

La rellevància d'en Mira dins el món de la literatura i la cultura catalanes es fonamenta en una raó òbvia i evident: l'envergadura de la seva obra literària i intel·lectual, la massa de feina —molt àmplia i molt sòlida— que ha fet durant quaranta anys. Tanmateix, potser el que més el singularitza és la seva condició d'escriptor i pensador tot terreny, que se sap moure, sense contradicció, entre els extrems del compromís ideològic i de la solitària erudició, i el qual és capaç de sentir-se igualment còmode tant si fa un discurs en el míting electoral d'un partit polític com si remena, furga i investiga entre les lleixes plenes de volums venerables de la Biblioteca del Vaticà.

La versatilitat intel·lectual recorre de cap a cap tota l'obra d'en Mira, i es fa evident tant en els seus assaigs i articles com en les seves novel·les i, també, en les seves traduccions —no cal insistir gaire en l'acrobàcia, mental i literària, que suposa haver traduït els *Evangelis* i *El tramvia* de Claude Simon, la *Divina Comèdia* del Dante i *Contra els galileus* de Julià l'Apòstata, entre d'altres.

Els seus articles de premsa, que ell concep i defineix com petits assaigs, són una mostra perfecta d'aquesta ver-

satilitat. Tots els temes i parcel·les de la vida hi caben: la història, l'antropologia, la política, la religió, l'economia, els costums més quotidians, la moral, la ciència, la literatura, l'art... Res no queda fora dels seus papers, res no és intel·lectualment descartable, potser perquè, en el seu cas, res no ha estat tampoc descartable vitalment. Henry Luce, un dels dos fundadors de la revista TIME, que és una de les lectures periodístiques de capçalera d'en Mira, va explicar una vegada que la seva ambició era aconseguir que els lectors del seu setmanari se sentissin al món com a casa. I precisament això és el que sent el lector assidu dels articles de l'autor valencià: com si tot l'incumbís i l'interessés, com si tot el que succeeix arreu del planeta tingués o pogués tenir a veure amb ell.

Antropòleg per vocació, hel·lenista per dedicació professional, ideòleg i activista patriòtic per deure cívic, i escriptor potser per totes tres coses alhora, en Mira ha aconseguit aplicar tots els seus coneixements per elaborar un tipus d'assaig sovint innovador, controvertit a vegades i personal sempre, el qual es caracteritza, ja sigui en les obres de tema polític i nacional com en les de tema sociocultural, per una prosa clara, persuasiva i fluent, i per una perspectiva no deformada pels llocs comuns i els prejudicis, i deslliurada de qualsevol tipus de cotilla empobridora. El resultat ha acabat sent una obra assagística en què les eines de l'antropologia ajuden a comprendre i explicar millor els batibulls de la política, en què el present és sempre contextualitzat per la història, i en què les referències culturals, literàries i artístiques són —substància— molt més que un pur ornament sofisticat o luxós.

Amb les seves novel·les, en Mira ha aconseguit la fita que es proposen tots els novel·listes: construir un món personal i, alhora, crear un estil propi. Hereu d'una robusta tradició narrativa que ell mateix s'ha anat forjant com a lector de les més diverses literatures, la seva obra novel·lística funciona com la de molts dels millors autors dels segles XIX i XX, que recreaven un món que, al mateix temps, era metàfora o expressió del món. Ja apuntaven cap a aquesta direcció els seus primers tempteigs narratius; és a partir d'*El desig dels dies*, però, quan la força i la consistència del seu projecte novel·lístic comencen a prendre forma definitiva, a consolidar-se.

La sèrie de tres novel·les que prenen com a marc la ciutat de València —*Els treballs perduts*, *Purgatori* i *El professor d'història*— és la momentània culminació d'aquest món novel·lístic. Totes tres obres configuren una estampa de la ciutat de les últimes dècades, alhora que fan un retrat, viu i tortuós, d'un cert home occidental modern, el qual assisteix a les radicals transformacions —polítiques, socials, de costums, morals, culturals, demogràfiques i urbanístiques— que es van produint al seu voltant des d'un desconcert clarivident, des d'una lucidesa indefensa o estupefacta. A més a més, a tot això cal afegir-hi una prosa (l'estil!) impecable i inconfusible, sinuosa i neta, massissa i dúctil, capaç de conjuminar, sense artificis, la densitat de les idees més complexes amb la pura musicalitat del verb.

Si aquest llibre de converses fos en realitat una biografia es podria haver intitulat *L'home que tenia el món dins el cap*. Entre parèntesis, duria un subtítol: (*I que, del cap, el va anar abocant sobre la pàgina*). Quedaria artificios i divuitesc. Però seria prou exacte.

En qualsevol cas, no és una biografia, sinó un volum de converses. I la motivació que em duagué a fer-lo va ser —purament i simple— l'entusiasme per l'obra d'en Mira i les ganes de parlar llargament amb ell, d'interrogar-lo fins a la sacietat, d'escorcollar-li en directe i personalment els gustos, les opinions, el temperament, les manies, les idees. Pot donar la impressió, ho reconec, de ser una motivació elemental i interessada. Però no se m'ocorre cap garantia millor per assegurar que els lectors que s'hi aproximïn hi acabin trobant, ells també, allò que més els intriga i els interessa del personatge.

El procés d'elaboració del llibre s'ha allargat durant quatre mesos. Totes les converses s'han dut a terme a la casa que en Mira té a Castelló, en l'espaiós estudi on guarda bona part de la seva biblioteca i on escriu els seus papers. En total, hem gravat una trentena d'hores de preguntes i respostes. El llibre està dividit en sis blocs. Els dos primers tenen un marc cronològic: un va sobre la infantesa i l'adolescència de l'escriptor, i l'altre se centra en la dècada dels 60. Els altres quatre tenen un marc temàtic, el qual sempre és molt obert i folgat: el tercer abasta temes relacionats amb la política, la ideologia i el país; el quart amb la universitat, l'educació i l'antropologia; el cinquè amb la literatura; i el sisè i darrer inclou un ample espectre d'assumptes esparsos i de curiositats personals. Així mateix, cada un dels blocs està dividit en diferents apartats, per aclarir el text i facilitar-ne la lectura.

El procediment que hem seguit ha estat senzill, però lent i minuciós. Abans de cada encontre jo preparava un extens qüestionari sobre els possibles assumptes a tractar, que li feia arribar per correu electrònic. Ell se'l mirava, i

em suggeria la inclusió de certs temes o hi donava directament el vistiplau. Entre trobada i trobada, jo transcrivia, eliminant només algunes reiteracions, el que dúiem fet. En enllestir la transcripció de cada bloc, li passava el material, que ell corregia, revisava, matisava, ampliava o retallava. Una vegada tinguérem tot el material treballat en la seva primera versió, ens reunírem de nou per afegir-hi encara unes quantes preguntes i respostes més. Per rematar. O per tapar forats. O per arrodonir.

Entrevistar en Mira és un exercici intel·lectual fascinant, però exigent i esgotador: si creu que una pregunta que li has fet resulta massa vaga, et renya i t'obliga a reformular-la; si creu que has emprat un concepte inapropiat per a allò que pretens expressar, et diu sense embuts que no toques pilota; si li demanes que teoritzi a partir d'un concepte o un terme que ell considera una abstracció sense sentit, t'envesteix i et desmunta la paradeta amb una filípica quirúrgica i enèrgica. Això fa que, de vegades, la seva pinta de savi menut i cordial prengui un aire esquerp i altiu, de professor sever i amb poca paciència.

Quan vaig concebre la idea de fer aquest llibre, tot d'una vaig tenir clar que l'objectiu era elaborar un perfil —com més complet, millor— d'en Mira, i al mateix temps donar una visió (necessàriament selectiva, però vasta) del món a través de les seves reflexions, experiències i opinions. Així mateix, el resultat final havia d'interessar tant a l'historiador de la política i a l'expert en literatura com al simple curiós cultural i al lector no especialista, estrictament apassionat dels llibres de l'autor. Al capdavant això és, si fa no fa, el que ell ha aconseguit al llarg dels anys: construir una obra heterogènia i rica que ha

La vida, el temps, el món: sis dies de conversa amb Joan F. Mira

interpel·lat, i ha acabat arribant, a un públic molt divers que, sovint, li ha estat —li segueix essent— molt fidel.

PERE ANTONI PONS

Antropòleg per vocació, hel·lenista per dedicació professional, ideòleg i activista patriòtic per deure cívic, i escriptor potser per totes tres coses alhora, Joan Francesc Mira ha aconseguit aplicar els seus coneixements per elaborar un tipus d'assaig sovint innovador, controvertit a vegades i personal sempre, caracteritzat per una prosa clara, persuasiva i fluent, i per una perspectiva no deformada pels llocs comuns i els prejudicis. Novel·lista, assagista, traductor de clàssics, Mira ha construït una vasta obra i ha reeixit, com a escriptor, a crear un món propi i a definir un estil inconfusible. Els seus interessos intel·lectuals abasten un ventall amplíssim de qüestions que el situen en la gran tradició humanista i il·lustrada europea. Al llarg d'hores i hores, l'escriptor i periodista Pere Antoni Pons va conversar amb Joan Francesc Mira sobre la seua trajectòria personal, el seu pensament, la seua obra, el seu món. El resultat és un recorregut fascinant per la història recent a través d'un dels protagonistes cabdals de la represa cultural i nacional, d'un dels referents indiscutibles de la cultura catalana contemporània, que exposa sense embuts les seues idees sobre el món, el temps i la vida.

ISBN 978-84-370-7419-1

PUV PUBLICACIONS
UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA